

RÖGÖS AZ ÚT HAZAFELÉ, OLASZ FŐDTŐL SZÉKELYFŐDIG...

Tóth László

1918. november 3-án az Osztrák-Magyar Monarchia küldöttsége aláírta a padovai fegyverszünetet (kapitulációt), a hadvezetés már a fegyverszünet aláírása előtt értesítette a hadakat az ellenségeskedések azonnali beszüntetéséről. A háborús veteránok visszaemlékezéseiből szemezgetünk.

A kézdivásárhelyi Szócs Mihály tanár szerint a katonák egymás között megbeszték, a muníció és az élelem hiánya a háború végét vetíti előre. Ugyanezt érezték a tisztek is:

„Kerek 50 hónapot voltam katona, az egyetemről vittek el. Felmenteni? Szó sem lehetett róla. A tisztikar jó része egyetemistából állt. Én civilbe mentem be, s mint hadnagy jöttem ki. Voltam hadapródmester, zászlós, hadnagy, főhadnagy. Az első sorozással vittek. Júniusban sorozás volt Kézdivásárhelyen, bementem, s akkor október 16-án be kellett vonulni. Mi intellektuelek láttuk, de nem mondtuk. Azt láttuk, az egész világgal nem lehetett háborút viselni. Hát mi volt a központi hatalom egy angol birodalomhoz képest! Ha Amerika nem jött volna, akkor is elvesztettük volna! Azok gyúrták emberrel, hadianyaggal a frontot. Itt már puskaporos volt a helyzet. Gyenge volt a védelem is. Piavenál valószínűleg a gátat szétrobantották, szétágyúzták. Na de ettől eltekintve olyan óriási esőzés volt akkor éjjel, úgy megáradt anélkül is a Piave, áradás volt, veszedelem volt, nem lehetett csónakokat használni. Akartak még egy utolsó megnyilvánulást, de... Ez már tény, mert ezt tudjuk. A lószerral is... Az Antantnak dobozban volt a golyó, s a dobozra rá volt írva, ne kíméld, ne spórolj a lószerral. Ná-

Baloldalon Szócs Mihály

ezer darab töltényt. Tudom a rekeszekről, egy rekeszben 250 töltény volt. Az olaszok támadtak, mi csináltunk egy ellentámadást. Nem célt lőttünk, már csak eresztettük, hogy menjen. Vaj egyet talált-e, nem tudom. Egyet meglőttem, azóta is bánom.”

A felsőlemlényi Veress Vilmos szerint a nagy baj az volt, hogy eltörölték a kikötést és a botozást:

„1916-ban meghalt Ferenc Jóska király, s jött Károly király, szamar király, buta király vót. Eltörölte, kérem, mikor a hadseregben a legjobb fegyelmet kellett volna biztosítani, eltörölte a kikötést s a botozást. Evvel lépett a trónra. A tisztek azt mondták: na akkor a sereg le es van szavazva. Tíz nemzet harcoltunk a Monarchiában. Tetszik érteni!? Akkor törölte el ezt az ilyesmit, mikor jobban össze kellett volna fogni, hogy jobban féljenek. Kötözés! Ne is beszéljünk róla! A kezeit összekötötték így a háta megett, s felhúzták egy fa oldalára, hogy a lába nem érte a földet. Minden negyedórán le kellett engedni, hanem hótt meg. Botozás! Le a nadrágot, s 25-öt a fenekébe. E' vót a büntetés. Ezzel tartották félelembe a hadsereget. Azt úgy adták a 2 órás kikötést. Ugye nagyobbacska bünt kellett végrehajtani, kisebbett nem. A parancs nemteljesítésért járt.”

A zabolai Szabó Károly szerint viszont a kikötést továbbra is alkalmazták, éppen ez volt a baj:

„Úgy kikötötték uram a katonát, hogy megfeketedett, s akkor leeresztették, egy veder vizet reaöntöttek, s újra visszakötötték. Nem volt lelkük. Engem nem kötöttek, nem csináltam olyant. Egy része erősen kivót a tisztekre.”

Ezek után nem csodálkozhatunk, hogy miután a katonák a „fegyvereket elhányták”, a tisztek bujkáltak. A visszaemlékezésekben nem említik, hogy fizikailag bántalmazták volna őket, megelégedtek azzal, ha a rangjeleiket levághatták a vállukról.

„Akkor a tiszteknek a csillagok lementek a gallérról, Zágrábba is találkoztunk egy tábornokkal, nem volt semmi csillagja. Sem cserelevél, sem semmi sem volt. Üres volt a gallérja. Szalutáltunk neki Zágrábban. Aztán megállított. Merre mentek, fiúk? Azt mondja: ne szalutáljatok, mert már én se vagyok tábornok, olyan vagyok, mint ti. Igen, de a nadrág-

ján látszott, hogy tábornok volt. A piros sáv megvolt a nadrágján. Lefokozták.” (Czika Péter, Halmágy)

„Se országa, se hazája”

A sok borzalom után a katonák azt hitték, a hazafelé út könnyebb lesz. Ám a szerbek a fegyver letétele után is ellenségként tekintettek az osztrák-magyar katonákra, és ekképpen is bántak velük. A hazafelé tartó magyar katonák, ha megtudták, hogy szerb járőröket láttak, megszólalni sem mertek. A szerbek az utolsó emberen is megtorolták volna, hogy a Monarchia elfoglalta Szerbiát.

„Bejöttünk Zágrábba, Horvátországba. S ott beszélgettünk. Egyik állomásról el kellett menni a másikra. Elmegyünk oda, sok katona volt, beszélgettünk magyarul, s oda jó egy magyar katona, azt mondja: ne beszéljessenek magyarul, mert szerb járőr van, a szerbek megszállták Horvátországot. Na csend legyen! Csak suttoztunk, amikor akartunk beszélni. Egyszer jön egy vasutas, azt mondja, maguk magyarok. Az. Na vigyázzanak, még egy vonatunk van, amely jó Fiumeből, s megy Pestre. Avval én es megyek, s jöjjenek, mert több vonatunk nem lesz, csak ez van. S akkor ide-rekedünk, azt mondja. Na jött egy vonat, az elment. Jött egy másik, jött a harmadik. A gépésszel beszélt, a mozdonyvezetővel. Hát amikor a harmadik jön, azt mondja, na fiúk, erre felülni, aki Pestre akar menni. Aztán vótunk, ki tudja hányan, negyvenen vagy többen is lehetünk. Odszaladtunk, a vonat már elindult, de csak úgy ment, hogy éppen mozgott. Felgrottunk ki ahogy tudott. Így reggelre Pestre értünk. Mondom, fiúk, itt kéne maradjunk, egy kicsit járjuk meg magunkat Pesten. Hát itt egy lövés, ott egy lövés, hallgassatok ide, nem maradunk semmit. Itt már forradalom vót. A harctéren nem likasztották ki a bőrünket, itt kilikasszák! Szépen menjünk, s ülünk fel a vonatra, ahol megkapjuk, s megyünk hazafelé. Eljöttünk Székelykocsárdig, aztán Homoródon leszállok. Nem mentem be Brassóba, gondoltam, ott patrul áll, vagy ki tudja mi van, elfognak. Halmágy csak 24 kilométer.” (Czika Péter, Halmágy)

Nem mindenkinek adatott meg, hogy rövid időn belül haza kerüljön. A felsőlemlényi Veress Vilmos elbeszéléséből

tudjuk meg, hogy az olaszok a Monarchia soknemzetiségű vegyes ezredéből, ahol ő szolgált, csupán a magyar katonákat tartották fogságban. A magyarokat hibáztatták a háború kirobbantásáért.

„Mikor eszeomlott, minden nemzet különszaladt. A csehek külön szakadtak, a horvátok külön szakadtak, a bosnyákok külön szakadtak, azokat hozták haza, s mi a magyarok ott maradtunk. Minket nem engedtek. Mi vótunk a hibásak. Őket nem hibáztatták. A mi embereink vezettek, na, s az osztrákok. Ők meg úgy állították be, hogy nekik muszáj volt... Nem engedtek minket haza az angolok. Ausztriába bé kellett vóna menni, de nem engedtek. Aztán bé kellett menjünk Itáliába. Egy őrmester jött, mindenki levette a rangot. Egyik századosnak mondta: »százados úr, maga miért nem vágta le a rangot?« Aszongya: »én erre reaszenvettem«, aztán levágta és betette a zsebibe. Le kellett venni. Aztán sírva jött egy katona oda, hogy tudjátok-e bajtársak, mi az újság. Most jövök a nagykomandótól. Há hazudtak. No mi? Hát aszongya, Ausztria nem enged, hogy menjünk keresztül, bé kell menjünk Itáliába, s Itáliából jövünk Szerbián haza. Aztán egy folyónál, a hídnál tallian (olasz) autók vótak, de sok. Békerítették, fogságba kerülünk. Tallian tisztek ott adtak osztán 5 tábla konzervát, húskonzervát. A sok embernek adtak egy pléh vizet, a bicskánkat elszedték, s aztán egyetek, s főztek. Se barakk, se semmi. Ez ősszel vót, novemberben. Nem vót olyan hideg, de mi fáztunk. Egy darabig kínlódtunk, osztán egyszer jött egy antant misszió, mindenféle generális, aztán ezek segítettek. Akkor aztán Amerika vett által minket a kosztall s ruhával. Ó adott mindent, elvittek, megfürösztöttek, felöltöztettek, zsoldot adtak, mindent. Amerika élelmezett. Rendes emberek voltak a taljánok. Csudálkoztunk, hogy minket meg se vertek. Pedig mi osztán gazemberkedtünk. Ahogy lehetett, a katona ilyen. Amikor úgy van, hogy se országa, se hazája, se ez, se az, mindenre képes. A rabló tolvajnál csufabb. Meg se vertek. A miénkek agyonüttek vóna. Szidni szidtak, kegyetlenül szidtak. ... Másfél évig voltunk foglyok, ott tartottak Itáliában. Osztán 20-ban hazajöttünk. Vizen jöttünk keresztül Görögországon, Törökországon, keresztül Konstancára.”

Veress Vilmos alul, középen

lunk pedig számontartották, s jaj volt annak, aki... Az ágyuknál jegyzőkönyvezték, hányat lőttél el. Így nem lehet háborúzni! Amerika gyúrta, ugye...”

A parancsmegtágadás és más vétségek büntetése

A halmágyi Czika Péter szerint nem lehetett töltény nélkül hősnak lenni:

„Itt a Piavenál, azt hiszem, hogy a muníció hiány miatt bukott el a mi támadásunk. Munícióért. Mikor két szakasz töltényem volt a géppuskánál. Hát mi az? Egy percre való! Akkor 19-én júniusban, kilőttem 15